

En tidning om Högsåsen

Njuta!

Det **lilla** lite **annorlunda** natur**reservatet**

Det var dåvarande Hova kommun som köpte in området som år 1975 av Länsstyrelsen i Skaraborgs län blev Högsåsen naturreservat.

Reservatet bildades av två orsaker:

1. För att bevara det mång-hundraåriga odlingslandskapet i skogsbygd.
2. För att främja det rörliga friluftslivet.

Med tillägget att om "konflikt" uppstod mellan de två målsättningarna, så hade friluftslivet företräde.

Den första tiden

Under den första tiden la SoK Unden ner väldigt mycket ide-

ellt arbete för att få till slingor, leder och skidspår. Drog leder och spångade över surhål och mossar. Kommunen hade en person som skötte reservatet och badplatsen Narven.

Tider förändras

Men tider förändrades och i slutet av 80-talet började alltför i Gårdsjöbygden tycka att kommunen inte hade tid att sköta det ordentligt. Gårdsjö samhällsförening bildades.

Gårdsjöbygden riksbekant

Föreningens arbete uppmärksammades och så kom det sig att Gårdsjö blev riksbekant.

Arbetet backades upp av kommunen. Bl.a. genomfördes en stor landsbygdskonferens, med ministerbesök under 1990-talet.

Föreningen tar över

Så knoppade samhällsföreningen av en förening - **Högsåsen-Narven i Tiveden ekon. förening**.

Den bildades år 1993 och har sedan dess via Skötselavtalet skött och underhållet reservatet och dess byggnader. År 2004 tog föreningen beslutet att se över gränserna och att hitta vägar att utveckla reservatet och göra det känt.

Högsåsenföreningen passar på tillfället att TACKA alla vänner till Högsåsen - de är många.

Och alla uppskattande och uppmuntrande ord till oss i föreningen.

Hitta till Högsåsen

Högsåsen ligger ca. 3 km öster om samhället Gårdsjö.

I Gårdsjö är det skyltat. Första skylten innan järnvägsövergången.

Sedan väl över järnvägen direkt vänster. Efter ett par hundra meter - svag höger - vid skylt.

Sedan ca 3 km på samma grusväg.

Högsåsen ligger sedan väl synligt på vänster sida. Och ovan välkomstskylt hälsar välkommen !

Notera efter ca. 1.5 km efter Gårdsjö avfart till badplats Narven.

Denna tidning ingår som en del i projektet "Högsåsen LONA 2.0".

Tidningen är tryckt i 7 000 ex i formatet Halvberliner på EKTAB-tryckeri i Eskilstuna.

Redaktör o ansvarig utgivare: Ulf Sandberg.
styrelsen@hogsasenitiveden.se. Telnr: 070 223 90 42
Högsåsen-Narven i Tiveden ekon. förening.

Fjärilar trivs alldeles utmärkt på Högsåsenreservatet. Här representerade av Violett blåvinge och Vitfläckig guldvinge. Foto: Pierre Stjernfeldt.

Solljus över Högsåsen

Det är då det verkligen känns att det inte finns något häromkring som når högre.

Himlen häruppe är inte så långt borta.

Är det vår eller försommar är luften fylld av fågelkvitter och alla underkönt vackra fjärilarna. Är det vinter knastrar det i träd och gren.

Men oavsett årstid, så talar tystnaden.

Den där tystnaden som är så full av underbara ljud.

Det är sådana små upplevelser som ger så stora intryck. Som fyller själen.

De där härliga, underbara ögonblicken som faktiskt inte går att beskriva – utan måste upplevas.

På Högsåsen är allt det dessutom gratis. Året om.

Säg adjö till myterna om troll, rövare och ödebygd

Det var på Nationalromantikens tid i slutet av 1800-talet som myterna uppstod.

De om den ogenomträngliga farliga Tivedenskogen fylld av tjuvar och rövare och ett och annat troll.

Verkligheten säger något annat. Den berättar om massor av forntidsfynd.

Om ett medeltida järnrike styrt från en kungsgård och om hårt arbetande människor som plågades av svält, pest och övermakten.

Men också om vardaglig glädje och stolthet över sin fina bygd.

Inget fastställt

Tiveden har i sig aldrig varit något exakt geografiskt begrepp.

En enda gång har en gräns bestämts. Det var när staten drog gränsen för Kronoallmanningen (=statens mark) Tiveden.

Skilja

En sydvästgräns drogs (den svarta på kartan). Gräns drogs för att skilja Tiveden från Kronoallmanningen Färemo i sydväst.

Bergsplatan förenar

Det som är den gemensamma nämnaren för Tiveden är att det ligger på en bergsplata - med mycket karaktäristisk, och underbart vacker och vild natur.

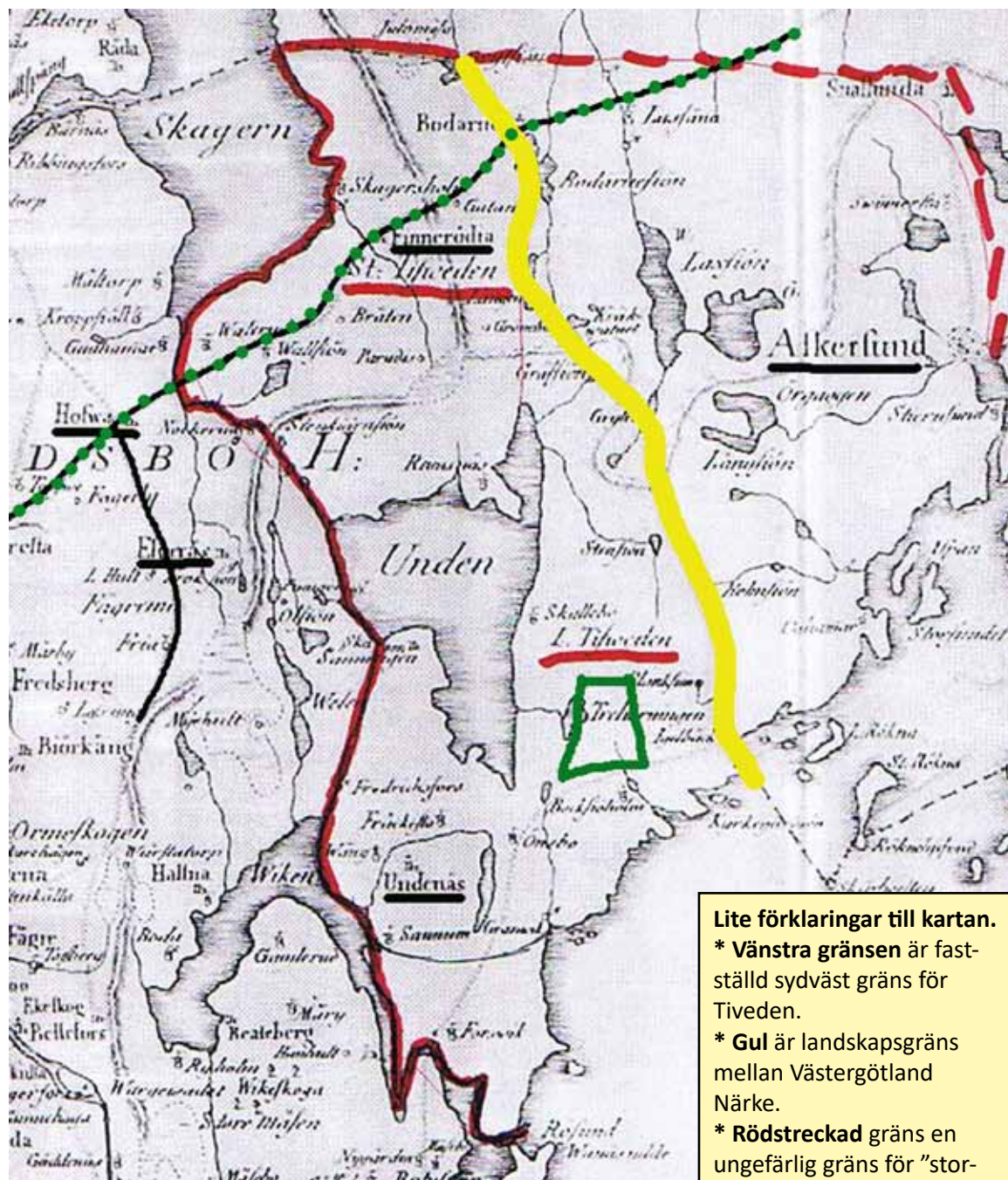
Förtrollande

Ibland omnämnd som "trolsk" - i betydelsen förtrollande och bedårande.

Jättelika flyttblock, raviner, sänkor, berg kombinerat med mindre områden med bördig jord - skapar känslan.

Marken och jorden

Så marken och jorden har i alla tider givit människorna

Lite förklaringar till kartan.

- * **Vänstra gränsen** är fastställd sydväst gräns för Tiveden.
- * **Gul** är landskapsgräns mellan Västergötland Närke.
- * **Röd streckad** gräns en ungefärlig gräns för "stor-skogen" och bergsplatan.
- * **Grön prickad** är medeltida Eriksgatan, benämnd Tivvägen och ungefär sträcka för dagens E20.
- * **Svart linje** den sk. Kungsvägen från Älgårås kungsgård.
- * **Grön linje** är gräns för Tivedens nationalpark invigd år 1983.
- * **Notera** benämningarna Stora och Lilla Tiveden.

i bygden liknande förutsättningar, till skillnad från folket i söder och norr som bodde på slättlandet.

Nästan tom på skog

Visst har skogen stått tät och gör det nu också. Men när masugnarna i Bergslagen gick som mest, då strök nästan all skog i Tiveden med.

Lever vidare

Myter har en vidunderlig för-

måga att leva vidare.

Men det är trots allt bättre upp med verkligheten och hur det egentligen var.

Minnas

Så det är klart att vi bör minnas gångna tiders generationer av människor som levde här.

Och visa respekt för dem !
Inte hemfalla åt nationalromantikernas påhittade myter.

Välkommen till Sveriges mesta Gränsbygd!?

Säga vad man vill om gränser - här kryllar det av dom.

Tiveden och gränstrakterna mellan Vättern och Vänern genomkorsas på längden och tvären av otaliga administrativa gränser.

En speciell karaktär

Det ger och har givit bygden en alldeles speciell karaktär. Här bor västgötar i Örebro län och värmlänningar i Västra Götaland.

Före den digitala tiden

Före den digitala tiden tog ex alla kartor slut vid länsgränsen - som om en länsgräns utgjorde någon slags avgrund.

Ett stopp eller möte

En gräns är ett stopp. Hit men inte längre.

Men det är också ett möte mellan två eller flera.

Grunden i gränsmyllret finns att finna i den urgamla Götaland - Svealand gränsen.

Alla har följt

Just delningen utmed den gränsen har följt med när statens myndigheter och institutioner drar gränser.

Liksom de flesta rikstäckande organisationer - allt från dagligvaruhandel, skogsägare till idrottssammanhang.

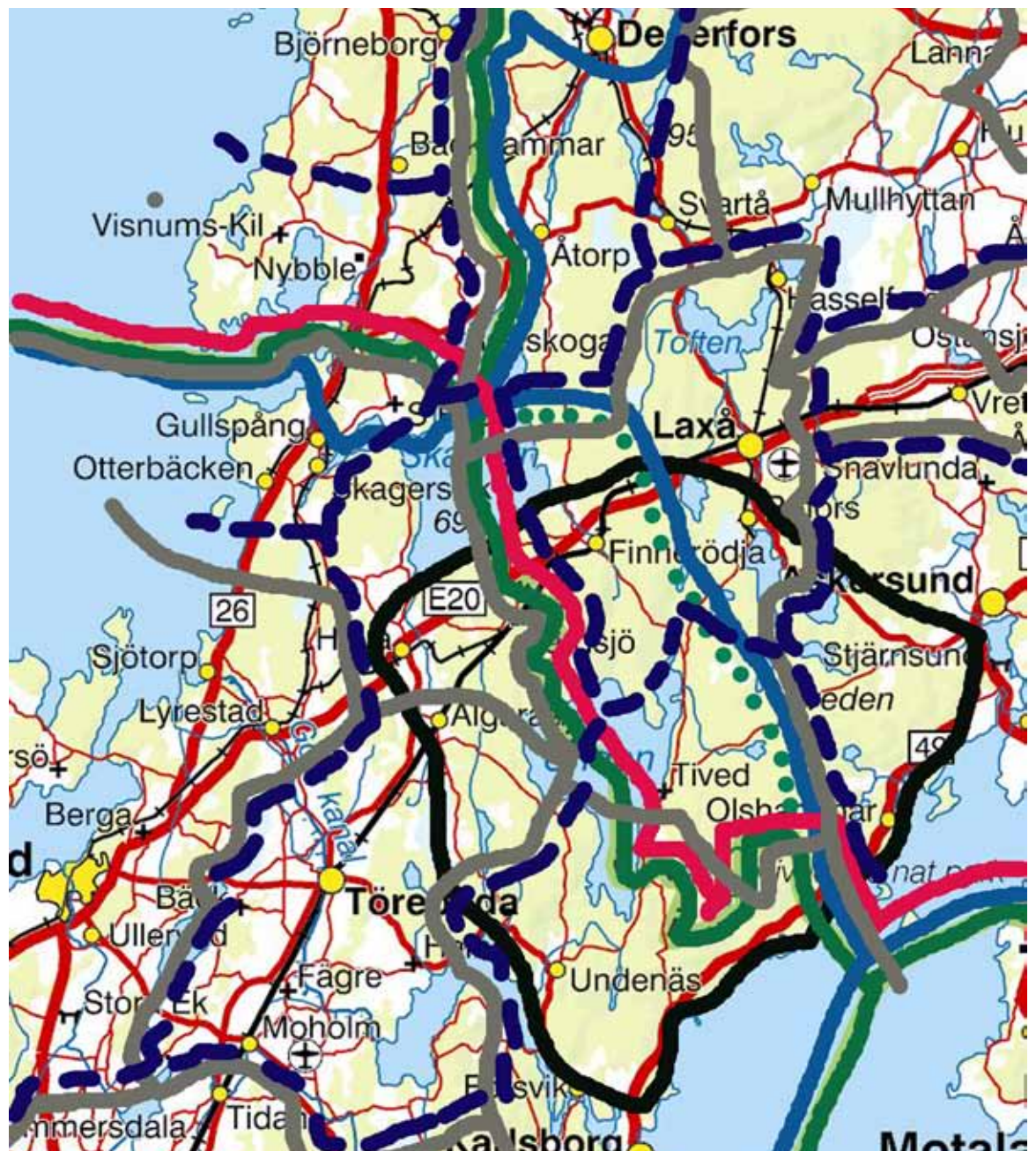
Tre telefonkataloger

Media har gjort likadant. Förr krävdes tre olika telefonkataloger för att ha koll på alla telenummer.

Då - före den digitala tiden och mobiltelefoner av alla de slag - behövdes de tjocka katalogerna från Skövde, Karlstad och Örebro.

Bara människorna

Det är bara det att människorna i bygden i alla tider struntat i gränserna, så mycket

det gått.

Släkt och jobb och vardagsbestyren har funnits och finns på olika sidor av alla dessa gränser.

I byn Allmänningarud strax bortom Högsåsen finns en fastighet där boningshuset ligger i ett län och garaget i ett annat.

Kartförklaring

Röd är den urgamla gränsen mellan Götaland o Svealand.

Grön är länsgränser mellan Västra Götaland, Örebro o Värmland.

Grön streckad är länsgränsen mellan dåvarande Skaraborg, nuvarande Västragötaland och Örebro från 1600-tal till 1970-tal. Nuvarande gräns alltså knappt 50 år.

Blå är landskapsgränser.

Mörkblåprickad gamla riktnummerindelningen.

Grå är kommungränser. Här finns åtta stycken.

Svart det som kallas Stor-Tiveden.

Kort vad som finns att se, göra och uppleva på reservatet

Barnens klätterstig
Evaeken
Huldaskällare
Informationscentral
Nyckelbiotop
Högsåse berg
Högsåsen gamla by
Isräfflor
Kulturslingor
Kämpetallen
Karttriangel
Medicintallen
Odlingsrösen
Slätteräng
Trollungens fotspår
Tjärgrav
Utsikten
Vandringsleder
Vindskydd
Västergötlands
största stockbåt
Ädellövträd

Vintersäsongen
Skidslingor
Pulkabacke
Värmestuga

*"Det lilla reservatet med de små anspråkslösa,
men mycket minnesvärda upplevelserna."*

Grillplats vid Högsåsenstugan.

Klätterstig leder uppför berget till utsikten.

Vindskydd vid parkeringen.

Blommande hav av gullvivor.

Västergötlands största stockbåt ca 5 m lång. Från 1600-tal.

Milsvid utsikt

Från utsikten på Högsåseberg ser man Kinnekulle till höger och Billingen till vänster, ca. 6 mil.

Så är utsikten från Högsåseberg. Kommunens högsta punkt 216 m.ö.h.

Föreningen fann namnet i en korrespondens från 1920-talet.

Bilden med den milsvida utsikten är känd och på något sätt en del av reservatets varumärke. Det är många besökare som tar en tur upp på berget och ser ut över nejden.

"Trollungens fotspår"

Sången säger att det är foten av en trollunge som var ute och lekte. Mer troligt en forntida skålgrop, alltså liten offergrop.

Här finns också tydliga isräfflor i berget som härstammar från inlandsisen.

Kartverkets trianglar

Inhuggna i berget ett par trianglar som minner att detta förr var en av Kartverkets mätpunkter.

Här stod förr också ett enkelt utsiktstorn.

Det gamla utsiktstornet.

Trollungens fotspår.

Kartverkets triangel ristad i berget.

Evaeken

Den ståtliga Evaeken vid Högsåsenstugan är själva sinnebilden för de stora ädellövträd som finns på reservatet. Enligt traditionen planterades eken av Eva Matsdotter. Fem år gammal, år 1829, skall hon ha satt en liten ekplanta. Eken gavs namnet Eva-eken lördagen den 7 augusti år 2004 i samband med "Gränsbygdsdagarna".

Många ståtliga ädla och andra mäktiga träd

Åtta olika trädslag anses tillhöra det exklusiva släktet "Ädellövträd".

De åtta är: alm, ask, avenbok, bok, ek, fågelbär, lind och lönn.

De ädla lövträden lär liksom andra "ädla saker" ha fått sitt namn av att dessa trädslag hyser speciellt värdefulla egenskaper och därmed är exklusiva.

Högsåsen har flera praktexemplar av ädellövträd.

En av Sveriges största lindar
Linden bakom den röda informationscentralen knäcktes av blixten för länge sedan.

Var 1930 utsedd till en av Sveriges största med en längd på 22 m och en omkrets på kronan mäktiga 56 m.

Ett annat

Sedan några decennier tillbaka har det trädets syster som står vid sidan om toaletten tagit upp jakten som "störst". Numera härligt präktig.

Ek och lindallén

Det mäktigaste trädet är Evaeken planterad i början av 1800-talet. Eken miste cirka en fjärdedel vid en höststorm för snart tio år sedan. Eken står i den kombinerade ek och lindallén.

300-åriga askar

I Högsåsen finns också bl.a. de 300 åriga askarna klassade som nyckelbiotop, alltså extra bevarandevärda. Även alm, fågelbär och lönn växer i reservatet.

Riktigt varför

Riktigt varför det på Högsåsen finns relativt många och enstaka exemplar av ädellövträd är inte riktigt klart.

Men det går ju bra att njuta av av dessa mäktiga och pampiga ädla träd ändå.

Några av alla mäktiga träd på reservatet.

Och tänka på så mycket de sett under århundradens gång.

Skötselplanen säger

Det står klart utsagt i Skötselplanen för reservatet att lövträd skall prioriteras och att barrträd skall hållas kort.

Inslag av enebuskar kompletterar odlingslandskapet. Barrträden uppe på Högsåsebeg skall bevaras.

Är just ett reservat

Döda grenar är ett plus för den biologiska mångfalden och hör lite till reservatbildningen.

För som sagt Högsåsen är ett reservat - för att bevara det månghundraåriga odlingslandskapet och främja det rörliga friluftslivet.

Det är ingen fritidsfastighet, ingen "bonnaskog" och ingen park.

Slåtterängen - en vacker pusselbit

I mitten av augusti brukar det vara dags varje år.

Ängen skall slås, ligga några dagar och sedan räfsas allt ihop och hässjas.

Traditionen kräver att efter det är gjort att motti och fläsk, lingonsylt, knäckebröd, ost och mjölk serveras i stugan. Motti kallas också nävgröt. Skrädmjöl och vatten i rätta proportioner, så är det bara att äta.

Och tallrikarna är alltid lika tomma och maten alltid lika slut - hur mycket som än görs.

Tomma tallrikar.

Jordens immunförsvar

Ängen är så otrolig rik på biologisk mångfald och därför en viktig - och härlig och så vacker - pusselbit i vår natur. Biologisk mångfald kan sägas vara jordens immunförsvar. Med en rik mångfald kan naturen hantera klimatförändringar så mycket bättre.

En bråkdel äng är kvar

Men ängen är hotad. Andelen ängsmark har minskat dramatiskt i hela landet.

Numera återstår bara små fragment av dessa en gång så vanliga naturtyper.

I början av 1900-talet fanns runt en miljon ängar. Nu är det ca. 7000 ha kvar.

Fjärilar stortrivs i ängen.

Det blommar på ängen. Det finns cirka 120-talet olika gräs och blomsorter i Högsåsens äng.

Ängen är slagen och fått ligga till sig. Hässjningen i full gång.

Hässja färdig. Det är något alldeles speciellt...

Sköta en slåtteräng

Det finns fyra olika åtgärder som bör göras under året.

Fagning

Görs under våren, då löv och kvistar plockas bort ur ängen.

Slåtter

Görs från första helgen i augusti och framåt. När alla växter blommat färdigt. Lie eller slåtterbalk används.

Räfsning och hässjning eller stackning

Görs helst inte direkt i samband med slåttern. Om den slagna ängen får ligga fröar växterna ännu bättre. Hässjning och stackning är två olika sätt att hänga upp slåtterns gräs och växter.

Efterbete

Med ett bra efterbete ges bästa förutsättningarna för en frodig äng nästa år. Och mångfalden blomstrar.

Egypten har sina pyramider -vi har våra stenmurar och rösen

Visst är rubriken och jämförelsen lite tvistad och lite skämtsam, men...

Man kan ju fråga sig varför vi förundras och häpnar över byggnadsverk och mänskliga prestationer – som vi stöter på och läser om utomlands. När vi har underverk hemma vid !?

Inga guldbehängda faraoner

Men ok, vi kan inte skryta med guldbehängda faraoner och inga tiotusentals slavar. Vi har bara bönder, backstugesittare och drängar att visa upp.

Arbetsamma

Oftast oerhört arbetsamma människor som framlevde sina liv i skogen i vår gränsbygd. Inget glitter och glamour där precis.

Hur orkade dom

Men kvar står faktum. Hur i jösse namn orkade dom och hur bar dom sig åt ? Jo, med spett och spade självklart och en obändig vilja. En vilja att bryta upp dessa oändliga stenar som låg i vägen för att odla upp marken och odla sedan odla marken - som blev mat.

Etthundratjugotre meter

En av stenmurarna uppe på Högsåsen går utmed ett av de långa gårdarna. Muren är 123 meter lång, är ca. 1 meter bred och 1 meter hög.

Hur mycket sten

Undras hur mycket sten den innehåller ? Eller hur mycket muren egentligen väger ? Hur lång tid tog det för folket i Högsåsen by att bygga den, då någon gång på 1800-talet ?

Värda tanken

Visst kan man väl fundera en stund över sådana frågor.

För nog är våra anfäder och folket som levde i skogen förr runt om i vårt avlånga land - värda den tanken och den stunden.

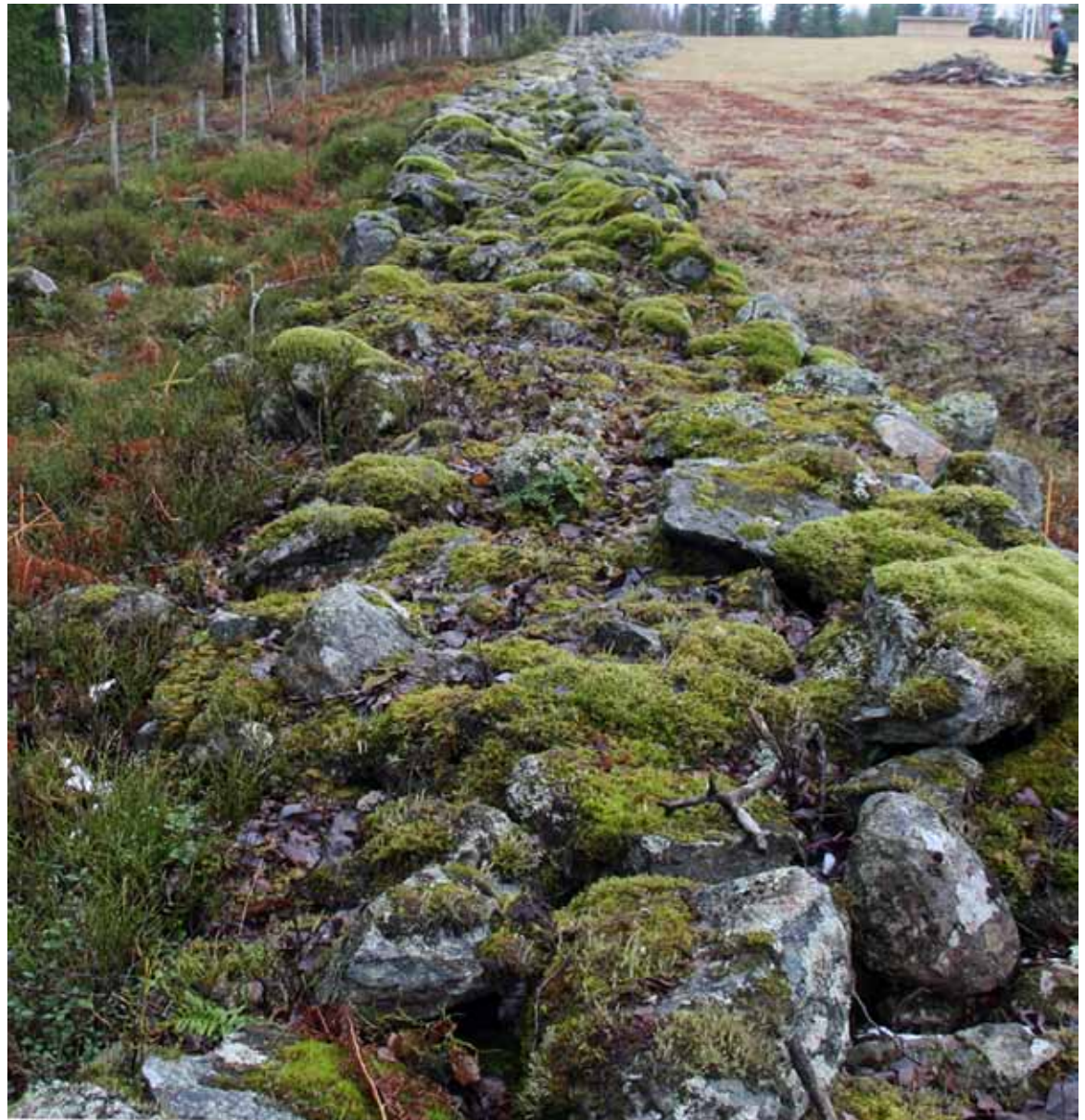
Och respekten.

Hur många hundratals mil stenmurar finns det i vårt land

Ta en stund

Så ta gärna en stund och

vandra utmed stenmurarna, stanna till vid odlingsrösen. Vandra över till hagen fylld med sten och fylls av känslan, jäså det var så här det såg ut.

Ett par exempel på skogsbygdens egna "underverk".

Tallen med många namn

Den står under tak ute vid stora parkeringsplatsen.

Den kallas Medicintallen eftersom den har helande magiska krafter.

Men den kallas också Högsåsentallen - vida känd just för att den finns på reservatet.

Den kallas också Barndragartallen.

Och den gick förr också under namnet - Engelska sjukan tallen.

Kärt "barn" har som bekant många namn.

Rädda tallen

Den stod där en gång så majestätiskt inne i skogen en bit nedanför utsiktsplatsen Högsåseberg.

Men enda möjligheten att bevara den så länge som möjligt var att såga ned och forsla upp tallen.

Många risker

Trädet var dött sedan länge och riskerade både att ruttna bort och att skadas vid stormar eller av andra fallande träd.

Stammen delat sig

En gång i tiden när trädet var ungt har stammen delat på sig.

Och sedan har de olika stammarna hittat varandra igen och växt samman.

Ett sådant träd är annorlunda och speciellt - och har särskilda krafter.

Drog barn genom hålet

Så förr i tiden när folk ville skydda sina barn mot allt ont, särskilt när Engelska sjukan härjade, så gick man in i skogen till tallen och drog barnet genom hålet i tallen. Allt för att barnet skulle växa upp utan att drabbas.

Mjukt skelett

Engelska sjukan kommer av D-vitaminbrist.

Den leder till mjukt skelett som deformeras och snedvrids.

Tallen med många olika namn och läkande krafter står numera skyddad ute vid parkeringsplatsen.

Kamptallen tog hästens krämpor - blev sjukt och fick hundratala knotor

Den döda Kamptallen stod på en mosse och höll på att förstöras, men togs upp till reservatet.

Hundratala knotor

Namnet kommer från kamp som förr kunde vara en benämning på häst.

På stammen och grenar finns hundratala och åter hundratala knotor utväxta.

Körde ner i mossen

Folktron berättar att en skogskörare körde ner i mossen en vinter.

Hästen blev liggande i det kalla vattnet. Hjälp kom efter många timmar. Hästen drogs ur vattnet, men var sönderskrapad på buken och vägrade resa på sig.

Tallen tog emot

Skogsköraren tog en pinne, doppade lite av hästens blod och satte pinnen i tallen. Hästen reste sig efter ett tag. Och som ett bevis på att tallen verkligen övertagit hästens krämpor och skador växte knotorna ut.

En gammal bild på Kamptallen där den stod vid mosskanten.

Nyckelbiotop

En biotop är en term som beskriver ett område, där vissa växter eller djur lever. Exempelvis granskog, insjö, kärr etc.

Nyckelbiotop är namnet på en biotop med särskilt skyddsvärde.

Fyra askar

Reservatets nyckelbiotop är de fyra askarna, som egentligen står på föreningens fastighet.

På askarna finns en riklig förekomst av en speciell lav som heter bårdlav.

Laven och miljön kring de ståtliga träden, kanske bortåt 300 år gamla, utgör nyckelbiotop. Klassningen gjordes år 2005.

Gränsmarkering

Reservatet har fått sin första omfattande gränsmarkering med den välkända vita stjärnan.

Sveriges vackraste ridleder

Efter två års förarbete stod Ridleder Tiveden färdiga att invigas år 2006.

Lena Gribing, Finnerödja Hembygdsförening och Ulla Tivell, Tiveds Utvecklingsgrupp hade lett arbetet - som på flera sätt var banbrytande.

Allt praktiskt

Allt praktiskt runt detta helt nya fixades. 15 mil leder med skyltning, Ridledskort, kartmaterial och överenskommelser med en lång rad markägare.

Framgångsreceptet

Dessutom blev arbetssättet - över alla gränser i Tiveden och det nära samarbetet mellan ideella krafter och entreprenörer - framgångsreceptet som nyttjades i det lokala utvecklingsarbetet i Stor-Tiveden åren framöver.

Fortsatt utvecklas

Ridleder Tiveden har fortsatt att utvecklas och idag finns det 35 mil leder och ett 20-tal entreprenörer knutna.

Högsåsen har funnits med ända sedan förarbetet med Ridleder Tiveden startade år 2004.

Hova stadsvakt på marsch vid invigningen.

Påhittigheten var stor när olika serviceåtgärder skulle namnges.

Hästparad vid den ståtliga invigningen av Ridleder Tiveden.

Det går lika **bra** med - **vinter**

Ja, faktum är att det lilla reservatet duger året om. Oavsett årstid finns alltid upplevelserna häruppe - även om de är olika beroende på årstiderna.

Vandringsledssystemet

- så här är det uppbyggt

Lederna börjar och slutar vid reservatet

- * Våra leder har bokstäver. På skyltar och pilar står bokstäverna och ofta avståndsmarkeringar.
- * På stolpar finns en fot.
- * I vägsäl där leder delar sig står vägstolpar med skylt och pilar.
- * Ute på lederna finns också stolpar med kilometermarkering, som berättar om avståndet till Högsåsen.
- * Det finns också Länsskyltar och kommunskyltar.

Kombinera och byta leder

Det här systemet gör att man lätt kan byta led eller gå längre sträcka om det känns bra eller korta av den om det känns så.

Vårt signum på skyltarna är foten – "Vandra i Trollungens fotspår" heter ju vandringsledssystemet.

Ledstolpe med fot.

Leder komma och gå

Skogsavverkningar och nya skogsvägar, vindkraftverk, fastigheter som byter ägare.

Men också hur mycket som hinns med att skötas och underhållas år efter år.

Det är några faktorer att ha med i beräkningen för att försöka hålla god kvalitet och service utmed lederna.

Längre säsong

Ja, en till - säsongen för att vara ute i skog och mark och vandra börjar allt tidigare och slutar allt senare.

Mer än tio år

Det är mer än tio år sedan föreningen började anlägga leder och slingor.

Vi döpte allt till "Att vandra i Trollungens fotspår" - med koppling till fotspåret på Högsåseberg.

Leder - de komma och gå.

Informationscentralen finns i Högsåsen bys gamla handelsbod.

Namnet minner om att här gjordes tjära förr.

Stolpe med hänvisning till kulturminnesplats.

Först som sist - tänk gärna på att förbereda vandringen

Läs gärna på hemsidan eller på facebook. Senaste nytt och allmänt löpande finns på vår facebook sida.

Alltid bra att kolla av om något står om lederna. Sedan är det ju så att man får en större upplevelse om man har förberett sig att möta naturen och skogen - de underbara.

Njutningen blir större !

VÅL PÅ PLATS

När man så kommit upp till reservatet, så kika gärna in i Informationscentralen.

Där finns mer information.

Meddela gärna oss

om något inte är som det skall utmed lederna. Stolpe eller skylt som ramlat - träd som blåst ner. Eller annat som inte stämmer.

Finns också papper och penna i Informationscentralen och en brevlåda - om ni vill ge kommentar.

**Välkomna
och God tur !**

Den nya tidens vingslag

Den är här nu.

Den nya tidens vingslag - från vindkraftverken.

Och det lär bli fler.

Omdiskuterade är de i hela Tivedsbygden.

"Smäckra och fina", tycker en del.

"Har inte här att göra", säger andra.

"De har förstört precis allt. Lugnet och stillheten är borta", menar en del.

Hur som - de är här och de har kommit för att stanna.

Självklart påverkar de såväl natur som sinnesintrycken av skogen och naturen.

De är något nytt som det gäller att anpassa sig till och förhålla sig till.

Utsikten och del av en vinge.

Slottsbol - byn alla vägar bär till som det skojar om i bygden.

Faktum är att hit kommer såväl nuvarande vägar som de gamla fornvägarna - från alla väderstreck.

Byn känd för att tidigt vara ett fäste för den tidiga frireligiösa rörelsen på 1830-talet.

Den gamla vindsågen talas det fortfarande om. Ett dåtidens byggnadsmästerverk.

Byn hade en stor kvarn och lite lämningar minner om storhetstiden.

Narven en pärla i skogen

**- badsjö med liten sandstrand,
grillplats, veranda under tak
och en spännande äventyrsskog**

Sjön Narven ligger dryga kilometern utanför Gårdsjö på vägen upp till Högsåsenreservatet.

Sjön dyker upp efter något hundratal meter och vyn öppnar sig över denna lilla pärla. Genom århundrandens lopp har den haft olika namn och helt klart var namnet kommer ifrån är det inte.

På vissa kartor heter området Vitesand och anspelar på den "vita sand" som finns gömd i marken.

I sjön hittades den stockbåt som finns i byggnad på Högsåsen.

En plats att njuta av

Numera finns på den av Gullspångs kommun ägda badplatsen - omklädningsbyggnad, veranda mot sjön, grillplats, stora gräsytor, liten sandstrand.

En plats att njuta av året om !

Vandringsskylt uppe vid vägen.

Vy över sjön med den lilla sandstranden.

Grillplatsen strax intill sjökanten.

Den lilla äventyrsskogen med typisk underbar trolldomsnatur

Skogen utmed sjön är typisk Tivedsnatur - huller om buller med stora flyttblock och trolldomsstämning.

Jättekleven med fotspår i berget

Lite norr om byn Barrud på vägen till Kvarnstensberget finns dom där - fötterna i berget vid Jättekleven.

Klart folktraditionen pratar om besök av både det ena och det andra.

Eller så har fötterna en nutida förklaring.

Eller så är det kanske skålgropar - offergropar som hör stenåldern till.

Begreppet

Skålgropar är ett känt begrepp inom arkeologin.

Det beskriver av människor uthuggna eller urknackade små skålformade "gropar".

Kännetecken

Ofta i en större uthuggen "fot" eller en mix av fotliknande uthuggningar och gropar - i form av tår.

Dateringen är oftast att de gjordes mellan 2.500 - 4.000 år sedan.

Fruktbarhetsritual

Den vanligaste förklaringen har varit att de gjordes som en del i en fruktbarhetsritual.

Man tänkte sig att det maldes mjöl i groparna. Men andra

Jättekleven med sina fötter, tår och små gropar.

förklaringar finns också.

På Högsåsen naturreservat finns också en fot - som traditionen döpt till Trollungens fotspår, då fotspåret liksom

trollet har fyra tår.

Kända fotspår finns i Stora Sörby, en bit bort från Högsåsen och inne i skogen vid Långtjärn.

Det blev aldrig någon omfattande kvarnstensbrytning.

Kvarnstensberget - en flopp men oj så vackert

Det är en magnifik utsikt uppe på Kvarnstensberget - som gjort för storslagna drömmar.

Och det gjorde också några ur lokalbefolkningen som tänkte sig en industri av det större slaget häruppe.

Produkt - kvarnsten - en riktig storsäljare.

En storsäljare när landsbygdens byar hade kvarnar i parti och minut för att klara av att mala säden.

Uppe på berget har stenämnen huggits ur - det ligger färdiga kvarnstenar, halvfärdiga och råämnen.

Stenen var för hård

Men det gick inget vidare med försäljningen - stenen var för hård och sädeskornen "brändes" och mjölet blev inte bra.

Vackert och spännande

Men området är vackert och med de stora stenarna i naturen blir det en extra spännande upplevelse att njuta av.

Korterud - nästgårds ändå så annorlunda

Korterud ligger en kilometer nordost om Högsåsen.

Med sina ändmoräner, bäckraviner och stora inslag av hassel är det till stora delar en helt annorlunda natur.

Här har rostad rödjord hittats. Rostad innebär att mänsklig hand har bränt den - för järnframställning.

Ändmoräner

Ändmoräner innebär att när inlandsisen drog sig norrut, så släppte den högvis av jord och sten efter sig.

Mycket specilla inslag i naturen.

Framträder på 1700-talet

Byn framträder på 1700-talet, men växte till sig under århundrandet senare.

Och innehöll fyra gårdar fram till 1940-talet.

Utöver traditionellt jordbruk och kolning fanns det också ett båtbyggeri i byn.

Kuriosa

Vid en av gårdarna byggdes ladan över vägen, men det ordnades genom att göra en inbyggd öppning i ladan.

En liten modell hur byn Korterud såg ut.

Det finns ett litet stenbrott vid Korterud i en vacker glänta - men som bekant tar naturen tillbaka vad mänsklig hand gjort, så idag syns bara delar.

Tjärgravar och tjärbränning

Tjärgravar eller tjärdalar finns det gott om i våra bygder. De flesta mer eller mindre igenväxta. Det grävda diket fylldes med ved, täcktes, antändes och ur veden kom tjäran.

Tjära var dåtidens impregneringsmedel och eftertraktat. Sverige och Finland var världsledande fram till 1800-talets senare hälft.

Tjärgrav eller tjärdal.

Amerikabrev till Stenberget från John Petterson, daterat Des Moines Iowa den 5 januari 1884

Älskade fader!

Jag får som hastigast sända eder några rader för att låta eder veta huru jag mår.

Jag har herran till pris hellesan både till kropp och själ, och önskar eder der hemma samma goda gofva å får jag önska eder lycka till ett gott nytt år guds väsignelse och frid om i ären vid lif och viljen emotaga det.

Men tör hända ni har glömt bort mig nu och ej velja höra något af mig men jag kan ej längre uraktlata att skrifva för att höra och se om i hafven glömt mig, wellen i vara snäll skrifva å tala om huru ni har det nu eller huru ni mår, helsa min syster och sväger så kärt från mig.

Tecknar Eder bortavarande Son J Petterson

Hälsa alla mina släktingar a bekanta

När började allt i Högsåsen - ingen som vet, ingen som vet

För Högsåsenreservatet är ordet - odlingslandskap av central betydelse.

Alltså det landskap som röjts fram och nyttjats av människor.

Men vi vet inte när och hur det började. Vi vet att det fanns människor på stenåldern i vår bygd.

Bosättningar vid Unden, fornfynd, gamla begravningsplatser m.m. vittnar om det.

Många sjöar och vilt i skogen
Vår bygd ligger i ett ytterst sjö och vattenrikt område. Vatten

Vår bygds 300-åriga svarta hål krånglar till det !

knöt samman människor förr - idag skiljer de oss människor åt. I skogarna fanns gott om vilt att jaga och fisk i sjöarna.

Lokalforskningen

Hans-Owe Perssons 25 år långa och gedigna forskning har givit oss mycket kunskap om såväl forntid som medeltiden.

Han har kunnat påvisa det medeltida stora järnriket som fanns i vår bygd - med kungs-

gården i Älgårås som centrum.

Hednatiden

I vår bygd finns oräkneliga kopplingar till hednatiden - främst synligt i Ortsnamn.

Ortsnamn med kopplingar till den tidens gudar - som Tor, Oden och Freja med flera. Liksom namn som avser offerplatser - som Hova och Undevi.

Allt tar slut på 1200-talet
Men med nedbränningen av

Kungsgården i Älgårås, nya metod för framställning av järn, Slaget vid Hova - så infaller det "svarta hålet".

1530-talet

Det är först med finnivandringen som egentligen började på 1530-talet med yrkeskunniga personer från finska västkusten - som bygdens historia visar sig igen.

Ett historiskt tomrum att fylla alltså.

Här brann det mesta av vårt lands tidiga historia upp år 1697

I maj år 1697 totalförstördes slottet Tre Kronor och med den stora delar av vårt lands källmaterial om gångna tider. I branden försvann större delen av Sveriges gamla riksarkiv och kungliga bibliotek, En ren och skär katastrof.

Trefjärdelar brann upp

Sammanlagt fanns ca. 24 000 böcker och 1 500 handskrifter i arkiven.

Kvar efter branden fanns 7 000 böcker och några hundratals handskrifter.

Alltså försvann nästan 75% av allt källmaterial.

Tre brandvakter dömdes för försummelse. Två till döden.

Slottet Tre Kronor brann år 1697. Elden tog med sig nästan trefjärdedelar av allt källmaterial.

**Högsåsen by
30-tal byggnader
och 40 -talet
boende under
glansdagarna**

De gamla husgrunderna ligger tätt i reservatet. De minner om tidigare generationers liv häruppe.

Byn växte fram i den norra delen - i föreningens fastighet och sträckte sig något hundratals meter öster ut in i stora hagen.

Många boende

I sina glansdagar - under andra hälften av 1800-talet - fanns här fyra boningshus och sammanlagt ett 40-tal personer boende samt ett drygt 30-tal byggnader.

Så för femtiotalet år sedan flyttade den siste boende och tystnaden la sig över Högsåsen.

Och med reservatbeslutet år 1975 började ett nytt kapitel.

En av många husgrunder.

Ett kungligt medeltida järnrike

Ser man bort från myterna om att gränsbygden mellan Västra Götaland och Örebro län skulle varit en ödebygd fylld med rövare, då öppnar sig fascinerande historiska perspektiv.

Ett sådant är ett medeltida järnrike i norra Vadsbo och södra Närke - med Kungsgården i Älgårås som centrum. Bilden av järnriket har lokalforskare Hans Owe Persson, Finnerödja kunnat få fram genom 25 års forskning.

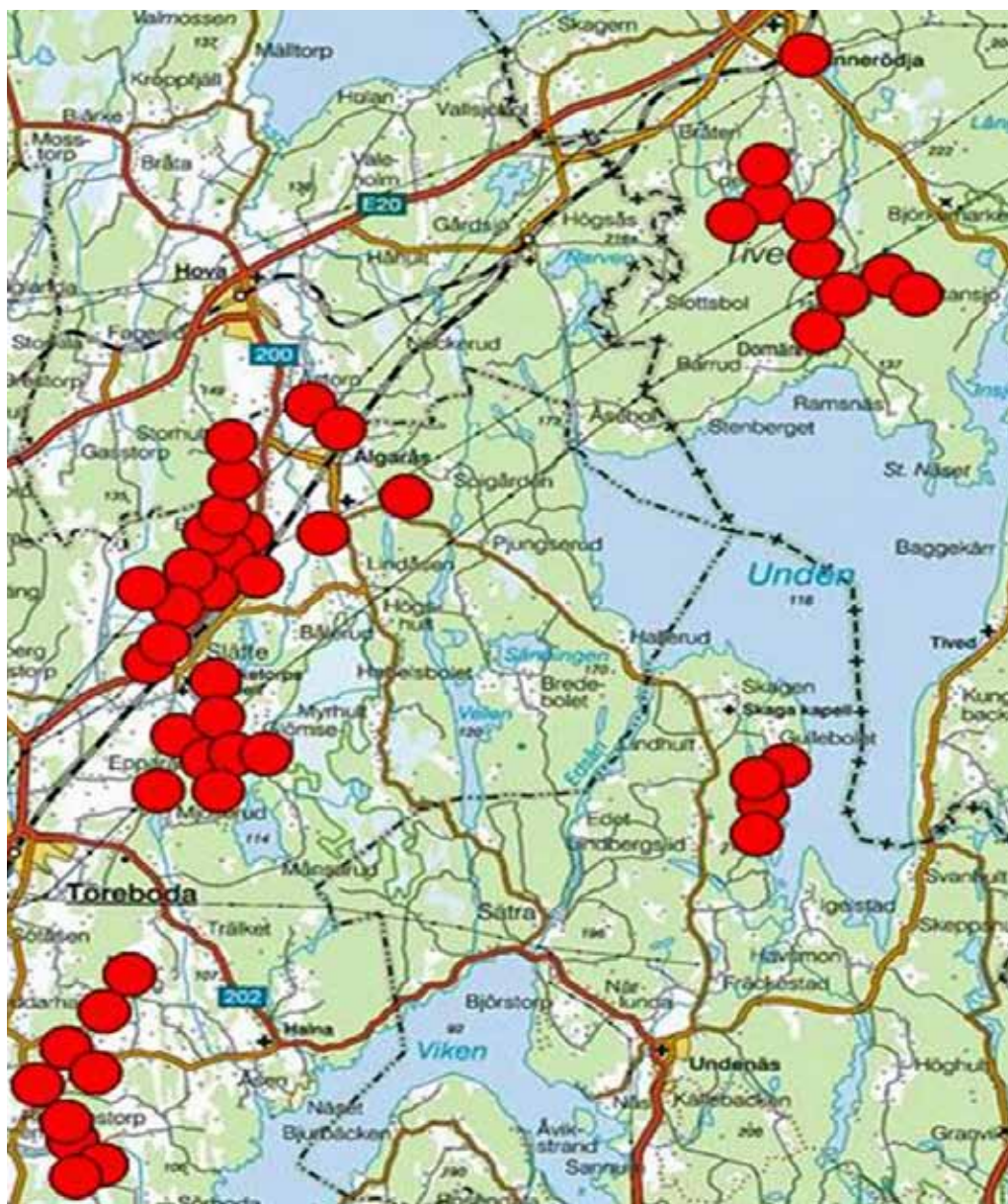
Den röda jorden

Järnframställningens basprodukt var - röd jord som alltså är full av järn. Rödjorden finns talrikt i våra bygder i bäckar - särskilt synlig i bäckarnas utlopp. Med en process där först ved kolades för att få tillräcklig temperatur framställdes järnet i gropar i marken. Det blev mycket slagg, men också järn.

Otroligt efterfrågat

Järn blev en otroligt efterfrågad produkt genom kristnandet av Sverige och alla kyrkbyggnationer samt den allmänna samhällsutvecklingen. Järn blev rena rama guld. Vår bygd blomstrade på många sätt.

Järnet skeppades bl.a. över Vättern till Östergötland som inte hade rödjord. Metoden blev omodern på 1200-talet bl.a. i och med masugnarnas tillkomst.

Kartan visar funna järnframställningsplatser i norra Vadsbo och södra Närke nyttjade under tidig medeltid fram till 1200-talet.

Det finns fler platser i vår bygd där järn framställdes eftersom rödjorden man använde är rikligt förekommande.

Järnstädet daterat till tidig medeltid ett av de äldsta kända.

Stenåldersslag

Järnslag daterat till ca. 2 500 år gammalt.

Det berättar att konsten att utvinna järn ur den röda jorden var känd för stenåldersfolket.

Det säger oss också att här fanns människor i våra bygder då.

Film i Gränsbygd presenterar
(samarbete med Högsåsen Kulturs och Stadsträffanden Nöjes Skansborg)

"Då rödjorden blev till guld"

Talet om vår bygd som historiskt oöverskådligt, med farliga rövare och tjurar som rådde - är inte sant! Sanningen är att under medeltiden fanns här ett blomstrande järnrike med en kungsgård i centrum. Filmen berättar om utgrävningar och forskningsresultat, om alla exempel och bevis som finns därute i skog och mark. Järn på medeltiden tillverkades med rödjord som bagnar och gav lika stor makt och rikedom då som ojan ger idag!

Filmen visas i Gamla bion
Torsd 15 juli kl. 18.30
Det blir tillfälle till frågor och diskussion

www.hogsasenmedeltiden.se Entré 20 kr

Under Hova Riddarvecka år 2010 hade filmen om Järnriket premiär.

Tiden mogen för svedjefinnarna

Vi vet att marken och skogen i Högsåsen åter blev befolkad i början av 1600-talet av Lars och Ingegärd Mikkelsen.

De var svedjefinnar från regionen Savolax nära den ryska gränsen.

Finland koliniserades av svenskar på 1200-talet och var en del av Sverige in på 1800-talet.

Svedjefinnarna var inbjudna att komma till de svenska skogsbygderna från mitten av 1500-talet.

De kom främst till Kolmården, Tiveden och Värmland samt Hälsingland.

Överlägset odlingsätt

De var mycket dugliga skogs och jordbruksmänniskor - med särskild hand om djur.

De kom med sitt svedjebruk. De högg ner skogen, svedjade (brände) marken som därmed blev mycket mer bördig.

Rovor och råg

De satte rovar i marken och sin speci-

Bertil Kjelldorffs banbrytande bok om fin-
ninvandringen.

alråg, En råg som efter två år blev en manshöjd hög och gav tiofalt mer säd än traditionellt sädesslag.

Stora skogar

Men svedjebruket sög också ur all näring ur jorden och därför passade de svenska storskogarna som bredde ut sig - alldeles utmärkt.

Konflikter

Det uppstod snart konflikter med andra skogs och jordbrukare i bygderna. De ansåg att svedjefinnarna tog för mycket i anspråk.

Det las restriktioner på svedjandet - som dock inte alltid följdes.

Krav på mängder av ved och träkol

Men så kom bergsindustrin och masugnarna med krav på enorma mängder av ved och kol.

En strid svedjefinnarna förlorade.

Svedjebruket förbjöds i princip av drottning Kristina i mitten av 1600-talet.

Fenomenet Ropar-rörelsen

Läsningen om Roparrörelsen är till stor del läsning om kvinnor – om fattigfolkskvinnor. Kvinnor som oftast är anonyma. På sin höjd nämns de med namn, men ofta inte ens det.

De är "Predikare-Lena", "En bonddotter i Bråttstorp", "Råda-roperskan Carolina", "en piga" eller "en gammal kvinna".

Roparrörelsen kan inte ges något datum när den startade eller bildades. Det var en rörelse utan dokument, utan protokoll. Det var en rörelse av fattigfolket, med fattigfolket och för fattigfolket.

Freireligiös folkrörelse

Det var en del av den freireligiösa väckelserörelse - som också var den första folkrelsen i Sverige.

Den uppstod trots lagens förbud och straff om såväl böter som fängelse som landsförvisning (!).

Rörelsens stora kännetecken var de många kvinnorna som talade – predikade

Illustration av Jessica Lindholm.

– höll "ropningar".

Och många av de kvinnorna gick till våldsam attack mot rådande samhällsnormer. Ofta kom männens drickande upp i ropningarna.

Skoningslösa

Ropningarna var i många fall totalt skoningslösa – mot åhörarna och deras leverne och klädsel och utseende. Ropningarna kunde hålla på i timtal.

Den började 1839 – 1840, i de småländska skogarna. Drog norr ut – genom

Skaraborg, Tiveden, Närkeslätten och Värmland och växte till en orkans styrka. Den fick mycket stort fäste i Tiveden.

Ledare infångas och fängslas

Stora midsommarmötet i Slottsbol med flera tusen åhörare och skotten i Långsbråten är två av många händelser i vår bygd.

Rörelsen dog ut juli 1843 då flera ledande ropare inångades och fängslades.

Utkommenderad militär skyddade byggnaden där rättegångarna sedan hölls.

Blandad mix

Taket läggs på handelsboden, nuvarande Ledcentralen.

SMU-läger på 70-talet.

SMU-läger på 70-talet.

En av många, många skolklasser som besökt reservatet på väg hem.

Originalytterdörren till huset 7an, föreningens fastighet. Ursprungshuset i dåvarande Högsåsen by.

Den ståtliga Evaeken döps på Gränsbygdsgarna år 2004.

Holger Zackrisson och Martin Henningsson - två av föreningens viktigaste personer - fixar till handelsboden.

Bild tagen från gamla utsiktstornet visar Högsåsenstugan och den nu rivna ladugården.

Det blir både en och flera timmar på fritiden ...

Anita Persson slår ängen med slätterbalken.

Per Mellgren i fixartagen.

Ungdomar fixar.

Ulf Persson t.h. lyssnar på Hans-Owe Persson bygdens störste lokalforskare.

Göran Zackrisson slipar lien.

Samarbetet Gullspångs kommun och föreningen uppmärksammades tidigt

Konferens på Ösjönäs för femton år sedan. Frv. Jessica San-ö, Ösjönäs, Staffan Bond, versamhetsledare Hela Sverige skall leva, Ulla Tivell, sittande Tiveds Utvecklingsgrupp och Lena Gribing, Finnerödja Hembygdsförening.

"Högsåsens naturreservat och den lokala förvaltning och utveckling som drivs av föreningen – tillsammans med Gullspångs kommun - har därmed fått såväl nationell som internationell uppmärksamhet."

Så stod det i brevet som kom. Året var 2006 och föreningen hade visat upp det lilla reservatet på en rikskonferens. Det hade börjat på en rikskonferens i Ösjönäs ett par år tidigare.

Rikstäckande SLU-projekt
Det hade fortsatt i ett projekt från SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet.

Sedan kom en broschyr där kommunen och reservatet var med.

Förvaltningsansvaret
Det handlade om hur kommunen och föreningen samarbetade och tog till vara varandras styrkor vad gäller förvaltningen av reservatet.

Utveckla med små medel
År 2018 kom ett mejl från Länsstyrelsen - ni är ett gott nationellt exempel att utveckla och levandegöra reservatet med små medel.

Broschyren med tio utvalda goda exempel i Sverige. Gullspångs kommun och Högsåsen var ett.

Rikskonferens om biologisk mångfald.

Några sidor med lite blandat om bygden runt om Högsåsen

Vandringsleden utmed Gullspångsälven bjuder på varierad terräng.

Älvvandring

Vandringsleden utmed Gullspångsälven - mellan Gullmø-vallen och båthamnen i Pipen - är en vandring med många förtecken.

Leden är ett exempel på det varierade kulturlandskapet i våra bygder med sin växtlighet,

Djurbetning

Den går genom djurbetade hagar - djur som håller landskapet öppet.

Leden går utmed en i sig kort älv, men som är så mångfacetterad och som gömmer så mycket.

Laxen

En av världens mest snabbväxande laxarter härstammar härifrån. En art känd i hela världen.

Nere vid mynningen finns betongkomplexet "Laxstation" kvar som en påminnelse om ett mångmiljonprojekt att

rädda laxen - som övergavs i tysthet.

Energi o vattenkraft

Älven är exempel på hur vatten används för vår energiproduktion.

Och älven minner om så många historiska skeenden och händelser - en boplats i många, många tusen år.

Gå byvägarna

Om man inte vill gå samma väg tillbaka kan man ta lite olika mindre byvägar - också fascinerande och mycket att titta på.

Leden går i naturreservat.

På lilla holmen i älvmynningen

Den byggdes på 1360-talet, brändes år 1434.

Borgen stod mitt i gränsen mellan landskapen Västergötland och Värmland - på en holme i älvmynningen.

Många namn

I källorna heter borgen - Apnaholm, Agneholm och sentida Amneholm. Förstaveln är från älven - Amn, som sedan blev Gullspångsälven.

Sverige började indelas i slottslän på 1200-talet. Då kom Värmland först att lyda under Axevalla slott.

Byggdes under krig

Så tillkom gränsborgen på Amneholm, under kriget mellan norske kungen Håkon och kung Albrecht av Mechelenburg.

Brändes ner

Men under Engelbrektsupproret brändes och stormades borgen av upprorsstyrkor från Värmland.

Husit med förborg

I källorna står det om händelsen - "Husit Apnaholm och dess förborg" brändes. Ett hårt öde för den medeltida borgen.

Bord och bänk finns på holmen där borgen stod, allt för att kunna sitta en stund och reflektera hur livet var här på medeltiden.

Vid Gullspångsälven

- var det gött att leva för stenåldersfolket

Ett myller av exempel och bevis.

Boplatser och fyndplatser i massor.

Inte minst från stenåldern.

Människorna som bor här kan berätta hur de gick och plockade flinta som plockpotatis.

Enastående historia

Ändå är det okänd mark.

Inget som det pratas om -

inget som lyfts fram i ljuset

- den enastående historien om

sjön och älven som varit hem

för människor i - säg 7.000 år.

Ja, troligen ännu längre tillbaka.

Regleringen

Ett stort problem är så klart

att sjön Skagern regleras,

och vattenytan skiljer ett par meter.

Då försvinner lämningarna

under vattenytan.

Hundratals meter

Men koncentrationen och

mängden är fascinerande. Bo-

platser på flera hundra meter.

Skagern med Lill-Skagern och älven - boplatser för människor i kanske 7.000 år och mer.

I och för sig är det förstaeligt att platsen valdes.

Hur mycket lax och fisk som helst i sjön och älven.

Goda jaktmarker med massor av stora djur att jaga.

Här finns också - vattenvägar -

både väster, norr och sydost. Och det var ju vattenvägarna som räknades.

Här hade folk tillgång till hela Vänerns vattensystem i väster. Letälven i norr och vattensystemet i sydväst ända ner till

Unden och Vättern.

En god plats att leva på

En god plats att leva på - det räknade redan våra förfäder ut. Nu återstår att berätta den historien. Göra den tillgänglig för alla.

Så här beskriver Länsstyrelsen reservaten i Folkeberg och Surö

Folkeberg utanför Hova

De ännu levande gammalträden är inte de enda jättarna i reservatet.

Extremt grova

Här finns också extremt grova lågor och torrakor. Alltså döda träd, liggande och stående i området.

De stora träden ger Folkeberg en mycket speciell karaktär.

En del av de grova tallarna bär ännu spår efter gamla skogsbränder.

Mager skogsmark

Vegetationen är artfattig

och typisk för mager skogsmark. Det betyder exempelvis blåbär, harsyra och skogsstjärna.

Fornlämningar

Inom naturreservatet finns också några fornlämningar. Två domarringar, ett röse och ett område med fossil åkermark.

Naturstigar

Folkeberg är ett relativt välbesökt utflyktsmål. Framförallt nyttjas naturreservatet av närboende.

Inom reservatet finns flera naturstigar samt en äldre väg som fortfarande är lättframkomlig.

Surö vid Sjötorp

Surö är en liten bokskogspärla vid Vänerns vackra strand.

En spång tar dig över kärret mellan parkeringsplatsen och bokskogen.

Vid högt vatten i Vänern förvandlas Surö till en ö. Precis som namnet antyder.

Den fina bokskogen

Speciellt för området är den fina bokskogen. Bokskogen sägs vara planterad på 1700-talet.

Några av bokarna bör därför vara 300 år vid det här laget.

Blandskog

Här finns också en fin blandskog med ek, asp, björk, alm

och lind.

På en del platser växer blåsippa och tandrot.

Gott om svamp

Det finns gott om svamp i reservatet. Drygt 300 olika arter har påträffats.

Området bjuder även på en liten vik på västsidan.

Inlandsisen har lämnat spår efter sig i form av stora stenar och block. Några är av bergarten granatamfibolit.

Vacker

Oerhört vacker med sina insprängda, ärtstora, mörkt brunröda granater.

Vattnet och stränderna lockar till sig fågelarter.

Masugnen i Igelbäcken

En spännande byggnad och ett riktigt byggmässigt mästerverk är masugnen vid Igelbäcken.

Igelbäcken ligger utmed Vättern norr om Granvik och söder om Olshammar.

En av få

Igelbäckens masugn är en av få bevarade hyttanläggningar i hela Tivedsbygden.

Den byggdes 1826 för att ersätta en äldre mulltimmerhytta som hade byggts på 1600-talet.

Fram till 1923

Hyttan var i drift fram till 1923. Alltså nästan 100 år. Den förnyades konstant för att vara så modern som möjligt, av ägaren Laxå Bruk.

Masugnen i Igelbäck - ett ståtligt byggnadsverk som minner om industrin förr i bygderna. Bra informationstavlor berättar ingående om platsen. Utnäset ligger invid.

Utnäset - så njutbart...

Mitt emot masugnen i Igelbäck ligger det oändligt vackra naturreservatet Utnäset.

Reservatet ligger helt på gränsen mellan Örebro och Västra Götalands län och är definitivt en "På gränsen upplevelse" utöver det vanliga.

Länsstyrelsen skriver

Så här skriver Länsstyrelsen i Örebro län om reservatet: "Naturreservatet Utnäset utgör en bit av det kust- och skärgårdslandskap som finns vid Vättern.

Utnäset bjuder på verklig närkontakt med Vättern. Här kan du hitta en egen badklippa och få storslagen utsikt.

Klippor och hållar

Utnäsets stränder består av av klippor och isslipade hållar som skjuter ut i ett stort antal småuddar. "

Det är så vackert ...

Pelaraspens första fyndplats

Tönnersjö plantskola i Hal-land säljer - Pelarasp.

En alldeles speciell aspsort - numera spridd över hela världen.

Den första kända fyndplatsen var en dunge bakom Högshults gamla skola på vägen mellan Älgårås och Udenäs.

Därifrån stammar alla pelaraspas - häftigt !

Kändis

Näckrosorna de röda i den lilla skogstjärnen Fagertärn i östra delen av Tiveden inte långt från Olshammar är kategori - Kändisar.

Näckrosen upptäcktes i mitten av 1800-talet och fridlystes 50 år senare.

Den röda färgen är en mutation - ett naturens felsteg. Men ack så vackert och populärt att beskåda från juli och framåt.

Odhner - Linnés lärjunge - fann fina gula färgginsten hemma i Lyrestad

En av Carl von Linnés meriterade lärjungar från våra trakter är Jonas Odhner. Känd för eftervärlden för att ha funnit färgginsten. Han föddes 1744 i Odensåker, och for efter studenten till Uppsala för att studera till präst. Här kom han i kontakt med tidens namnkunniga inom naturvetenskaperna botanik och zoologi.

Imponerades

Det berättas hur han imponerades av Emanuel Swedenborgs nyanlagda trädgårdsanläggning.

Den var belägen på Stockholms södra malm vid nuvarande Hornsgatan, omsorgsfullt planterad, påkostad och fantasifull, med inhemska och exotiska växter och träd.

Mer botanik

I Linnés anda kom hans intresse för botanik med tiden att utvecklas allt mer. Efter prästvigning 1771 började Jonas Odhner sin prästbana

Den färgsprakande färgginsten i blom.

i hemförsamlingen. Därefter tjänstgjorde han i Varnhem.

Till Lyrestad

1798 blev han kyrkoherde, senare prost i Lyrestad. Här verkade han fram till sin död 1830.

Älsklingsstudium

Ofta sågs han ute i markerna med en korg eller portör att samla växter i.

Botaniken var hans älsklingsstudium, och ingen ört, intet

gräs växte inom hans prosteri, som han icke kände.

Fann Genista tinctoria

Genista tinctoria, en sällsynt svensk växt, var han så glad, att där "hava funnit" skriver en annan av Linnés efterföljare, västgöten A. Afzelius.

Längs vägarna i bygden

Genista tinctoria, färgginst, är en rödlistad ärtväxt som fortfarande växer ymnigt längs landsvägarna i bygden.

Unikt reservat - Lindberga vulkan

Lindberga ligger ca 6,5 km norr om Udenäs.

Det nås från vägen mellan Udenäs och Älgårås.

Ett hektar mark har gjorts till Naturreservat - här var vulkaner för ca 1,9 miljarder år sedan.

Spåren syns

Och överallt syns spåren efter det fascinerande geologiska fenomenet.

Här finns hållar med vulkaniska bergarter, vidare finns aska från utbrotten.

Norra delen

Norra delen har en berggrund av lavaflöden som omvandlats till kuddlavor.

Jorden är mycket bördig i om-

Många har tagit tillfället i akt att gå en tur i det fascinerade Lindberga reservatet. Ibland på guidad rundtur,

rådet, med mycket växter, bl.a. svinrot och svartbräken. Spännande är som det heter

bara förnamnet.

Och ett av många reservat i vår bygd värd att besöka.

En särdeles ruskig historia

Vår berättelse börjar år 1709 i juni.

Karl XII:s fälttåg i Ryssland hade stannat upp. Men ett tänkt överraskningsanfall på den ryska armén vid byn Poltava var tänkt att förändra läget.

Slaget som stod i juni blev ett enda totalt misslyckande. 10.000 svenska soldater dog och armén slogs fullständigt i spillror.

Redan i oktober samma år förklarade Danmark krig mot Sverige. En dansk armé landsteg söder om Helsingborg.

Så återigen genljöd Västergötland av ordern om tvångsinskrivning - att alla män skulle dra ut i krig. Och män i det här avseendet var även pojkar i 12 – 13 års åldern.

Männen i Vadsbo härad hade att gå till Binneberg och dess tingshus, strax norr om Skövde. Inskrivning skulle ske 1 mars, året är 1710.

Enligt uppgifter var det 1.200 män, inräknat alla pojkar, som kom från norra delen av häradet.

När dagen för inskrivningen kom hade det beslutats bland männen att man skulle bara "gå till älven".

Älven var liktydigt med Göta älv på västkusten.

Genom historien hade det alltid varit så att västgötarna gick till älven för att försvara den mot danskens attacker.

Där vid älven låg Bohus-Kungälv's fästning sedan medeltiden och det som kom att bli Göteborg.

Avsikten med tvångsinskrivningen 1710 var att de nyinskrivna soldaterna från Västergötland skulle gå söderut och förenas med männen från Småland för att försvara den södra gränsen mot den danska armén.

Ansvarig för inskrivningen vid Binneberg var fogden och befallningsmannen Johan Wahrenberg.

En som det sägs avskydd person som var känd bland folket för att "sälla ut" de som skulle tvångsinskrivas genom att bl.a. ta mutor.

Hade man bara tillräckligt mycket att betala fogden, så slapp man att dra ut i krig.

Tänk om Sven från Korterud och de andra hade haft en mobiltelefon den där dagen 28 februari år 1710 vid Binnebergs tingshus.

Binnebergs tingshus utanför Skövde.

Ångesten och aggressionerna väller fram. Denna marsdag vällde frustrationerna, ångesten och aggressionerna fram hos männen som samlats.

Hemma var det fattigt, extra svårt med missväxt både 1708 och 1709, Sverige hade varit i krig i decennium och nu skulle byarna bli helt utan manfolk. Det ena gav det andra, och det hela slutade med att fogden Wahrenberg miss-handlades mer eller mindre till döds. Källorna berättar att han svårt misshandlad bad om en sista nattvard.

Då skall Sven Nilsson från Korterud, det är torpet beläget några hundra meter bortanför Högsåsen, ha tagit sin lans och stött in i den i munnen med orden: - Här får du oblaten...

Reaktionen från statsmakten var våldsam. Östgöta regemente tågade in i Binnebergsbygden och tog över. Över ett 60-tal män fängslades och sattes i förvar.

En kommission tillsattes för att reda ut händelserna.

Den 15 juni offentliggjordes domarna.

Först föll en dom som gällde att männen inte åtföljt ordern att marschera.

En person dömdes. Han dömdes till döden.

Det var Bengt Jonsson, från Ebbetorp Hova.

Enligt domen skall han ha stått vid en

lagd fana och sagt till alla att han skulle döda alla som tog upp fanan.

Den andra domen gällde mordet på befallningsman/fogde Wahrenberg. Här dömdes 47 män.

Sju av domarna var dödsdomar. De verkställdes 10 september år 1710. Domen var halshuggning och stegling. Stegling innebär att kroppen delas i fyra delar och dessa hängs sedan upp på ett vagnshjul.

Men "Upproret i Binneberg" krävde fler dödsoffer.

Fem av de dömda dog nämligen i fängelset på Läckö slott.

Tretton män från skogslandet dog alltså som ett resultat av upproret.

Ytterligare elva dömdes till fängelse på Marstrand. Övriga till spöstraff.

Många dömdes till dryga böter.

Följderna blev naturligtvis för många familjer oerhörda. Att inte ha en man på gården var ofta lika med svält. Många gifte också om sig.

Sven i Korterud efterlämnade barn och hustru – som hette Annika Persdotter.

Det kan väl sägas att dagen då männen från norra Vadsbo samlades i Binneberga, alltså den 28 februari, den dagen besegrade den svenska armén den danska invasionsarmén.

Upplev naturen tillsammans!

Permakultur

Hur du kan odla och leva uthålligt, genom att härma ekosystemens sätt att fungera.

Örtvandring

En skön promenad i vår vackra natur där du får lära dig mer om vilda örter och läkande växter som finns i vårt gröna apotek.

Svampkurs

Du kan lära dig mer om olika typer av svampar, hur du kan identifiera svampar du hittar i skogen samt vilka som passar att tillaga och på vilket sätt.

Svampexkursion

Häng med på svampexkursion och lär dig vilka svampar som du kan plocka. Både för nybörjare och mer erfarna.

Studiecirklar om fåglar

För dig som är intresserad av att lära dig mer om fåglar.

Ta vara på naturens resurser
I vardagslag tänker vi inte så mycket på varifrån allt kommer. Men utan naturens ekosystemtjänster kan vi inte leva.

De 17 miljömålen

Mot en hållbar framtid

Få kunskap om var vi står just nu inom utmaningsområden som klimat, ekonomi, stadsutveckling, hälsa och digitalisering.

Studie
främjandet

Trädgårdskurser

För dig som längtar efter mer grundkunskap inom området trädgård. Här lär vi oss att lyckas med sådd av sommarblommor, grönsaker, perenner mm.

Fågelskådning/vandring

För dig som är intresserad av att skåda olika fågelarter i vår ljuvliga natur.

Öppen Trädgård

För dig som är intresserad av att gå en guidad tur i någons trädgård, där du kan få inspiration till din egen trädgård.

www.studieframjandet.se

Tel. 0500-381550 norra.skaraborg@studieframjandet.se

TACKA LONA

Utvecklingen av Högsåsen naturreservat har till stor del skett genom LONA-projekt. Statens naturvårdssatsning.

